

Landskonferansen for bedriftshelsetjenesten er et signal om et ønske om en endring i bransjen. – Nå skal vi bli påvirkningsdyktige, sier arrangementets leder Odd Bjørnstad.

SIDE 3

Røykfritt arbeidsmiljø for ansatte på serveringssteder fra 1. juni: STAMI skal undersøke arbeidsmiljøet på flere utesteder før og etter skjerpelsen i røykeloven.

SIDE 4-5

Nummer 02/2004
ISSN 0806-3648

Arbeid og helse

1. juni 2004 en merkedag:

**Ansatte på serveringssteder
får røykfritt arbeidsmiljø**





FOTO: © PHOTOALTO

Arbeid og helse

ISSN 0806-3648

Utgiver: Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI)

Adresse: Postboks 8149 Dep 0033 OSLO

Besøk: Gydasvei 8 Majorstuen

Tlf: 23 19 51 00

www.stami.no

Ansv. redaktør: Hege Njaa Rygh

tlf 23 19 51 64 epost: hnr@stami.no

Red. sekretær: Norunn K. Torheim

tlf 23 19 54 29 epost: webred@stami.no

Redaksjonsmedarbeider i dette nummeret:

Erik Bye

Design: Tank Design as www.tank.no

Trykk: Gan grafisk as

Opplag: 4.000

Materiellfrist neste nummer:

20. september 2004



LEDER

Om å påvirke

I våre dager er det viktig å være synlig. En standardoppskrift for å lykkes i dette anbefaler at man forteller en historie og dramatiserer denne. Følger man oppskriften, skal det være mulig for både institusjoner, produkter, tjenester og enkeltmennesker å fremstå som tydelige merkevarer. Og når man er blitt en synlig og tydelig merkevare, kan man desto lettere drive påvirkningsarbeid i det såkalte «offentlige rom».

I det ikke fullt så offentlige rom foregår påvirkning på andre måter. En rekke profesjonelle hjelpere står til rådighet for enhver som ønsker å drive lobbyvirksomhet – hvilket stort sett vil si å få politikere til å gjøre noe de ellers ikke ville ha kommet på å gjøre.

Finnes det en tredje vei når man ønsker å utøve påvirkning i samfunnet? Noen av oss tror fremdeles dét. Vi tror at det er mulig å ta utgangspunkt i vett og forstand, og å ha den tillit til mennesker at saklige og underbygde argumenter har betydning. Kort sagt velger vi å tro at kunnskap og fornuft ennå kan være de bærende elementer i et påvirkningsbudskap.

STAMI unngår dramatiske påfunn for å vekke oppmerksomhet. Vi velger mer lavmælte, men også mer holdbare midler: Argumenter som er ervervet gjennom erfaring og forskningsbasert kunnskapsoppbygging. Det betyr ikke at vi mangler vilje til å påvirke: Den nylig avholdte landskonferansen for bedriftshelsetjenesten med hundrevis av deltagere hadde som tema nettopp dette å gå fra tilpassning til påvirkning. Og STAMIs kommende høringsuttalelse om Arbeidslivslovsutvalgets innstilling vil ha som siktemål at myndigheter skal påvirkes til å bygge på kunnskap om helse i arbeidslivet. Vett, forstand og kunnskap brukt til beste for mennesker i arbeidslivet – det må da være et godt motto for våre påvirkningsambisjoner!



FOTO: TOR RICHARDSEN/SCANPIX

Vil du ha nyhetsbrev fra STAMI?

Meld deg på varslingstjenesten og motta ukentlig nyhetsbrev pr epost: www.stami.no

Vellykket landskonferanse for bedriftshelsetjenesten

Den fjerde landskonferansen for bedriftshelsetjenesten (BHT) ble holdt på Lillestrøm i slutten av april. 310 deltakere bidro til å gjøre arrangementet vellykket. Mange gode foredrag og muligheter for erfaringsutveksling er tydeligvis en god oppskrift.

Odd Bjørnstad fra Fagsekretariatet for bedriftshelsetjenesten på STAMI, ledet arrangementet og er strålende fornøyd med både den faglig delen og den viktige sosiale nettverksbyggingen på konferansen. – Hvorfor var påvirkning konferansens tema?

– Da vi samlet arrangementskomiteen med deltakere fra de ulike profesjonene innen BHT for ett og et halvt år siden, ønsket vi å sette fokus på BHTs mulighet til å påvirke. BHT har alltid tilpasset seg. Nå er det på tide å synliggjøre og tilby den kompetansen vi har slik at vi kan være med å sette dagsorden hos virksomhetene.

– Tidligere var BHT «ekspertene» som vurderte og analyserte hva virksomhetene hadde bruk for. Et diktatorisk design, mener Odd Bjørnstad. Så kom krav om kvalitetssikring og oppfyllelse av kundens behov. Vi tilpasset oss dette og ventet på bestillinger fra virksomhetene. – Vi har blitt for passive og fraværende, sier han.

Nå vil vi være mer aktive og ta initiativ. Vi har kunnskapen om arbeidsmiljø og HMS og kan bidra, men vet ikke helt hvordan vi skal nå fram.

Landskonferansen er et signal om at vi ønsker en endring i BHT-bransjen, sier Bjørnstad.

Han mener bransjen må påvirke på mange nivåer, både myndigheter og beslutningstagere på nasjonalt nivå for eksempel i forhold til forslaget til ny arbeidslivslov, men det grunnleggende for BHT er å påvirke lederne i egne virksomheter.

– Ledelsen må forstå hva HMS-arbeidet handler om: et arbeidsmiljø som ikke innebærer noen helserisiko og som gir vekstvilkår for den ansatte, presiserer Bjørnstad. – BHT må få til en dialog med

ledelsen. Konferansen har gitt eksempler som viser at ledere ønsker bistand og råd fra BHT (Randi Fleslands foredrag) i for eksempel omstillings- og nedbemanningsprosesser. – Det er viktig at BHT forstår ledelsens oppgaver og totalansvar og at vi møter lederne på deres ståsted, sier Bjørnstad. BHT må oppsøke ledelsen, understreker han.

– Stikkordet er kommunikasjon mellom mennesker og det er nettopp det påvirkning handler om, sier Bjørnstad.

Foredrag fra landskonferansen ligger tilgjengelig på www.landskonferansen.no

TEKST: HEGE NJAA RYGH FOTO: NORUNN K. TORHEIM

STAMIs direktør Trygve Eklund overrekker budstikka til Bente Moen ved Seksjon for arbeidsmedisin ved Universitet i Bergen, som skal arrangere den neste landskonferansen for bedriftshelsetjenesten.



Fra konferanseprogrammet:

Henrik Syse:

Etikk og påvirkning – hånd i hånd?

Siv Nordrum: Sett dagsorden

Randi Flesland: Jeg vil påvirke

Leif Helland:

Lobbyisme – påvirkning av rammevilkår

Ståle Einarsen: Innertier – på riktig skive?

Carina Wessman:

Slik påvirker vi – om markedsføring av svenske bedriftshelsetjenester

Tian Sørhaug:

Hvem skal vi påvirke i kunnskapssamfunnet?

Kåre Willoch:

Kan vi påvirke grådighetskulturen?

5 på landskonferansen for BHT

Arbeid og helse spurte 5 på konferansen følgende spørsmål:

- 1) Hvem av foredragsholderne ble du mest påvirket av?
- 2) Hvem vil du påvirke?



Randi Paulsen Nordmo
Finnsnes og Omegn
Bedriftshelsetjeneste

- 1) Henrik Syse var utrolig flott.
- 2) Jeg vil bruke det ovenfor kunder og også ovenfor kollegaer for å få fram budskapet om at de skal ta vare på arbeidsmiljøet.



Marit Haugnes
Solheim HMS

- 1) Ståle Einarsen og Henrik Syse
- 2) Jeg vil påvirke bedriftslederne og mellomlederne. Det er der vi må begynne.



Nils Magerøy
Universitetet i Bergen

- 1) Henrik Syse og Ståle Einarsen
- 2) Jeg er fersk på dette fagområdet, men jeg vil se hvordan jeg gjennom min forskning kan påvirke, uten at jeg har en fasit på det i dag.



Anne Grete Bjertness
Rikshospitalet

- 1) Henrik Syse og Ståle Einarsen
- 2) Jeg vil påvirke ledelsen på arbeidsplassen. Uten å ha med ledelsen kan vi ikke påvirke.



Martin Holm
Norske Skog Union

- 1) Henrik Syse
- 2) Jeg jobber i egenordning og vil prøve påvirke lederne i vår bedrift og alle ansatte vi har kontakt med.

1. juni 2004 en merkedag:

Røykfritt arbeidsmiljø for ansatte

I 1988 innførte Norge røykeforbud på offentlige steder, unntaket var serveringsstedene. Men nå kan også bartenderere og servitører og andre som jobber i serveringsbransjen gå på jobb uten å bli utsatt for passiv røyking etter at dette unntaket ble opphevet 1. juni. STAMI skal undersøke arbeidsmiljøet på flere utesteder før og etter innføringen av endringen i røykeloven.

En meningsmåling utført for Sosial- og helsedirektoratet i slutten av mars viste at 71 prosent av 1002 spurte, var positive eller nøytrale til den nye røykeloven.

– En seier for de ansatte i bransjen Hotell- og restaurantarbeiderforbundet (HRAF) er svært fornøyd med at forbudet nå er på plass, det sa forbundsleder i HRAF, Eli Ljunggren, da hun holdt innlegg på konferansen Tobakk Norge 2004 (19. – 20. april) i regi av Sosial- og helsedirektoratet. Hun ser på opphevingen av lovunntaket som en seier for de ansatte i sitt forbund. HRAF har vært en viktig pådriver i kampen for alle ansattes rett til et røykfritt arbeidsmiljø. Forbundet har kjempet mot egne arbeidsgivere, tobakksindustrien og egne medlemmer.

Norge ikke alene

Norge er ikke alene om å ha forbud mot røyking på utesteder. Irland innførte røykeforbud på alle arbeidsplasser fra 29. mars i år, mens 10 delstater i USA, deriblant New York, har tilsvarende forbud. Bransjen i Norge har vært bekymret for at røykeforbudet skal føre til redusert omsetning. Erfaringen fra andre steder tyder på at dette ikke skjer. I New York gikk omsetningen på restaurantene opp

etter at det ble innført røykeforbud på barer og restauranter.

Forventer flere positive effekter
På konferansen kom det også fram at man, basert på erfaringene fra andre steder, forventer at innføring av røykeloven vil ha flere positive effekter. Det kan tyde på at den nye loven vil være enklere å håndheve enn ordningen med røykesoner, at flere vil slutte å røyke, at færre unge vil begynne å røyke og at man vil få nedgang i hjerte- og karsykdommer.

Evaluerer av røykeloven

Senter for forskning om helsefremmende arbeid, miljø og livsstil (HEMIL-senteret) ved Universitetet i Bergen og Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) skal evaluere konsekvensen av røykfrie serveringssteder: hvordan påvirker røykeloven omsetningen, fører loven til håndhevingsproblemer, endres røykevanene, påvirker den de ansattes helse og trivsel, synes gjestene at innklimaet er blitt bedre. En meningsmåling utført i april i år, viste at de fleste vil gå ut like mye som før og at det kan bli et netto tilskudd til utestedene. Evalueringen vil vise de faktiske forholdene.

Kilde: Tobakk Norge 2004 – konferanse i regi av Sosial og helsedirektoratet 19. – 20. april

TEKST: NORUNN K. TORHEIM

FAKTA

Passiv røyking

Tobakksrøyk inneholder rundt 4000 kjemiske stoffer. Mer enn 50 av disse er kreftfremkallende og rundt 100 er toksiske. Disse stoffene finnes også i sidestrømsrøyken. Tobakksrøyk gir irritasjon i øyne, hoste, sår eller tørr hals og tungpustethet. Eksponering for tobakksrøyk øker risikoen for flere former for kreft, hjerte- og karsykdommer og luftveissykdommer. Hos barn øker risikoen for lunge- sykdommer, mellomøretbetennelse og krybbedød.

STAMI undersøker arbeidsmiljøet før og etter innføringen av ny røykelov

STAMI skal undersøke eksponeringen for tobakksrøyk på utestedene før og etter innføringen av den nye røykeloven. De første målingene av luftforurensing ble gjort på serveringssteder i Oslo og Akershus i mai. I tillegg ble lungefunksjonen til ansatte på stedene undersøkt, og de samme personene avgav urin-

prøver. Urinen blir sjekket for mengde av stoffet kotinin som sier noe om eksponeringen for nikotin. Samme type målinger vil bli foretatt i begynnelsen av oktober senere i år. De ansatte blir også intervjuet om symptomer og plager i luftveiene.

på serveringssteder



*Fra prøvetaking på ute-
stedet SMUGET: Måle-
utstyr er montert i taket.
Carina Maria Larsson på
SMUGET følger med.*

FOTO: GEIR FLADSETH

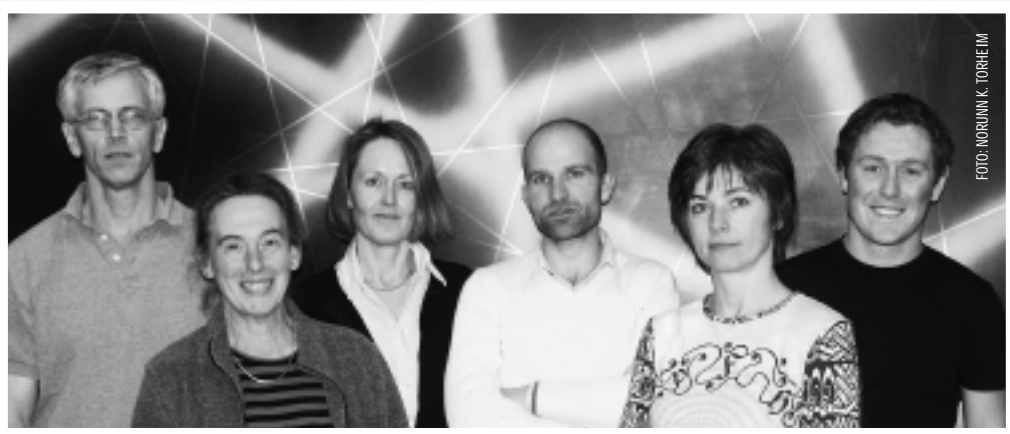


FOTO: NORUNN K. TORHEIM

*STAMI-ansatte måler luft og tar
prøver på restauranter og natt-
klubber før og etter skjerpingen
av røykeloven. Fra venstre Dag
Ellingsen (prosjektleder), Merete
Gjølstad, Kristina Kjørheim, Geir
Fladseth, Hanne Line Daae og
Raymond Olsen.*

Tunnelarbeidere er utsatt for helseskadelig

Resultatene fra et doktorgradsarbeid utført ved det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo, og STAMI, viser at flere grupper av tunnelarbeidere er høyt eksponert for støv og gasser, både sammenliknet med norske administrative normer og anleggsarbeidere som jobber ute. Tunnelarbeiderne er utsatt for et betydelig tap i lungefunksjon som følge av eksponeringen. Typen jobb som utføres i tunnelen har stor betydning for eksponeringsgraden.

TEKST: HEGE NJAA RYGH

Det er dr. philos Berit Bakke ved Yrkeshygienisk seksjon på STAMI som har gjennomført undersøkelsene. Hun disputerte 30. april.

Anleggsarbeid er en viktig del av norsk industri og har lang tradisjon i Norge. Entreprenørvirksomheten i Norge sysselsatte i år 2000 rundt 25.000 personer. Av disse var om lag 7 prosent tunnelarbeidere.

Høy forekomst av KOLS

Arbeidere som jobber i tunneler og fjellrom er særlig utsatt for helseskadelig støv og gasser. Blant tunnelarbeidere i Norge er det rapportert høy forekomst av kronisk obstruktiv lungesykdom (KOLS). Årsakssammenhengen er ikke klar og det har derfor vært et hovedmål med arbeidet å finne fram til de viktigste årsaksfaktorene.

Målene med avhandlingen har vært å karakterisere arbeidsrelatert eksponering ved tunnelarbeid, å utvikle modeller som forutsier eksponering basert på typen jobb som utføres, og å studere sammenhengen mellom lungefunksjon og eksponering hos tunnelarbeidere.

189 tunnelarbeidere

Eksponering for støv og gasser er målt hos 189 tunnelarbeidere, som ble delt inn i 7 jobbgrupper. Referansegruppen bestod av 20 forskalingsarbeidere som jobbet med utendørs tunnelkonstruksjoner.

Dr. philos
Berit Bakke
disputerte
30. april i år.



FOTO: NORUNN K. TORHEIM



Tunnelbort



Fra arbeid i tunnel

FOTO: SKANSKA

støv og gasser

I en korttidsstudie ble lungefunksjonen undersøkt i to grupper av tunnelarbeidere som brukte forskjellige sprengstoff og i en referansegruppe, før og etter 11 dager med arbeid.

I en langtidsstudie ble data fra rutineundersøkelser av 651 arbeidere brukt til å studere sammenheng mellom lungefunksjon og økende eksponering fra beregnede eksponeringsnivåer. Gjennomsnittlig oppfølgingstid var 6 år.

Flere grupper høyt eksponert
Resultatene viser at flere grupper av tunnelarbeidere er høyt eksponert for støv og gasser i forhold til de administrative normer som er satt for eksponeringen i Norge og sammenlignet med anleggsarbeidere som jobber ute. Jobben som utføres i tunnelen har stor betydning.

Innenfor hver jobbgruppe var det ulike faktorer som påvirket eksponeringsnivået hos den enkelte arbeider. Forhold som ulike arbeidsoppgaver (for eksempel boring og pigging), tilstedeværelse av en lukket kabin, gjennomslag av tunnelen og type sprengstoff, var viktig for eksponeringen for mange av de målte kjemiske stoffene.

Midlertidig tap av lungefunksjon
I korttidsstudien ble det funnet et midlertidig tap av lungefunksjonen blant tunnelarbeidere som brukte en spesiell type sprengstoff (ammonium nitrate fuel oil). I langtidsstudien ble det påvist et årlig ekstratrap i lungefunksjon (FEV1) som var minst like stort som det røyking forårsaker. Dette ble funnet både hos røykere og ikke-røykere.

Eksponering for nitrogendioksid var den viktigste årsaksfaktoren til tap av lungefunksjon etter både korttids- og langtidsseksponering.

Det kan ikke utelukkes at andre stoffer også har hatt betydning for tap av lungefunksjon. Korttidsstudien indikerte at eksponeringsmønsteret, for eksempel tilstedeværelse av kortvarige, høye konsentrasjoner har vært av betydning.

Avhandlingens tittel: *Modeling of exposure and lung function in tunnel construction workers.*

I siste nummer av det amerikanske tidsskriftet «Epidemiology» er det publisert en artikkel fra STAMIs program for forskning på inneklime. STAMIs undersøkelse viser at grundig storrengjøring kan redusere støvnivået i kontorluft, og at dette kan redusere slimhinneplager og nesetetthet. Den valgte undersøkelsesmetode gjør at resultatene vurderes som meget troverdige.

Reduserte luftveisplager etter grundig rengjøring av kontorer

TEKST: OVERLEGE KNUIT SKYBERG

Dette er en kontrollert intervensjonsstudie, der det er målt eksponering og helse før og etter storrengjøring. Studien var gjennomført dobbelt blindt, noe som regnes som en svært pålitelig forskningsmetode. Dobbelt blindt betyr at verken de ansatte som deltok eller forskerne som gjorde eksponerings- og helsemålingene visste hvilken gruppe den enkelte var i, før koden ble brutt ved den statistiske analysen.

114 ikke-røykere som hadde angitt slimhinneplager deltok. Intervensjonsgruppen fikk en meget intensiv rengjøring av hele kontoret, inkludert blant annet støvsuging av alle permer, stolputer, gardinvaske og fjerning av støv over himlinger. Kontrollgruppen fikk bare et placebo- (narre-) tiltak, i form av vask av synlige flater sentralt på arbeidsplassen. Gjennomsnittlig støvkonsentrasjon i kontorene var $67\mu\text{g}/\text{m}^3$ før, og $50\mu\text{g}/\text{m}^3$

etter intervensjonen. I kontrollgruppen økte støvnivået fra 49 til $70\mu\text{g}/\text{m}^3$. Intervensjonsgruppen rapporterte en median reduksjon på 1 poeng på en skala på 0 til 8. Odds for å rapportere 2-poengs reduksjon var 3,5 (95 prosent konfidensintervall 1,2-9,1) i intervensjonsgruppen, sammenlignet med kontrollgruppen. Nesepassasje ble målt med akustisk rhinometer. Nesetetthet ble redusert i intervensjonsgruppen, sammenlignet med kontrollgruppen. Odds for reduksjon over 70-percentilen var 4,2 (95 prosent konfidensintervall 1,3-11) i intervensjonsgruppen versus kontrollgruppen.

Referanse
Skulberg KR, Skyberg K, Kruse K, Eduard W, Djupesland P, Levy F, Kjuus H. *The effect of cleaning on dust and the health of office workers. An intervention study. Epidemiology 2004;15:71-78.*

Forslag til ny arbeidslivslov gir utfordringer

TEKST: HEGE NJAA RYGH

STAMI er blant mange andre invitert til å uttale seg om forslaget til ny arbeidslivslovgivning.

Høringsuttalelsen skal avgis 10. juni.

Arbeidslivslovutvalget har vært gjennom tøffe perioder allerede før lovforslaget var avgitt, og stridighetene har ikke blitt færre nå når forslaget foreligger. Blant annet er LO-leder Gerd-Liv Valle svært tydelig i sine karakteristikker av forslaget som hun mener er «uspiselig.» Det er bekymringer for at loven skal føre til et mer brutalt arbeidsliv for arbeidstakerne som har fått mange til å ta til ordet mot den nye arbeidslivsloven.

STAMI vil gå nøye gjennom lovutkastet og bruke instituttets forskningskompetanse i hørings-

arbeidet. Som premissleverandør av kunnskap om sammenhengen mellom arbeidsmiljø og helse ser STAMI det som nødvendig å påpeke behovet for lovregulering også på dette området. Det er grunnleggende at arbeidstakeres helse ivaretas.

Spørsmålene om midlertidige ansettelser, arbeidstid, ønsket om et mer fleksibelt arbeidsliv og hva det skal innebære, og hva slags stillingsvern vi bør ha, har stor betydning for arbeidstakeres trygghet og lovforslagene på disse områdene er kime til konflikt. Dette er temaer som også STAMI vil benytte høringsuttalelsen til å si noe om.

Stortinget vil etter all sannsynlighet få regjeringens forslag til ny lov til behandling våren 2005. Den nye arbeidslivsloven vil kunne komme til å prege valgkampen neste år.

B-blad

Returadresse:
Statens arbeidsmiljøinstitutt
Postboks 8149 Dep
0033 Oslo

KURS på STAMI

ETIKK PÅ ARBEIDSHELSE- OMRÅDET: 22.-23. SEPTEMBER

STAMI arrangerer kurs i Etikk på arbeidshelse-området 22. og 23. september. Målgruppen er ansatte i bedriftshelsetjenesten og andre som arbeider innen eller har interesse for arbeids-helseområdet.

STED: Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI),
Gydavei 8 - Marienlyst
TID: 22. og 23. september 2004
PÅMELDINGSFRIST: 1. september 2004
(Bindende påmelding) Bruk elektronisk påmel-
dingsskjema på www.stami.no.
PRIS: Kr 2.900,-

Program, fullstendig kursinformasjon og påmel-
dingsskjema finner du på www.stami.no

Eventuelle spørsmål kan rettes til kurssekre-
tær: Anne Berit Iversen, tlf 23 19 51 35,
kurs@stami.no

GRUNNKURS FOR VERNE- OG HELSEPERSONALE I 2005

Det holdes to grunnkurs i 2005, hvert kurs over
fire samlinger

Grunnkurs 1

Samlinger holdes i uke 6, 14, 22 og 36

Grunnkurs 2

Samlinger holdes i uke 10, 16, 24 og 37

Målgruppe: Ansatte i verne- og helsetjenesten,
BHT, HMS-avdelinger, egenordning el

Godkjenninger: Tellende med varierende antall
timer for ulike spesialiteter:

Den norsk lægeforening, Norsk
Ergoterapeutforbund, Norsk Sykepleierforbund,
Norsk Fysioterapeutforbund

Kursansvarlige: Inger Helene Gudding og Kirsti
Jacobsen

Kursavgift: 14.000 kroner og 7.000 for neste
deltaker fra samme bedrift/team.

Påmeldingsfrist: 1. desember 2004.

Påmeldingen er bindende!

Påmeldingen skjer elektronisk på www.stami.no

Faktaopplysninger vil bli tilsendt – betaling
skjer i januar 2005.

Spørsmål om påmelding kan rettes til
kurs@stami.no eller Anne Berit Iversen
tlf 23 19 51 35.

ÅPEN DAG PÅ STAMI 21. SEPTEMBER

I forbindelse med Forskningsdagene 2004 i sep-
tember, skal STAMI ha åpen dag med omvisning
på laboratoriene for mindre grupper og foredrag
i auditoriet. Følg med på www.stami.no for nær-
mere informasjon om arrangementet og informa-
sjon om hvordan du kan melde deg på.

NYTT I 2005: GRUNNKURS PÅ NETT

Det planlegges et grunnkurs på nett i 2005.
Dette er et kombinert opplegg med både sam-
linger, gruppearbeid og veiledning i tillegg til
individuell og gruppevis arbeid på internett.

Kurset vil ha kortere samlinger enn vanlige
grunnkurs og skal etter planen starte 2. halvår i
2005. Det beregnes samme deltakeravgift som
for ordinære grunnkurs. Kurset er spesielt rettet
mot dem som ønsker større fleksibilitet i studie-
situasjonen. Deltakerne må ha epostadresse,
internett-tilgang og være fortrolige med bruk av
vanlig dataverktøy. Interesserte kan henvende
seg til undervisningsleder Arne Svartis,
arne.svartis@stami.no, tlf 23 19 51 74.